हिव लोकांस्त्रीन् पर्य्येत्यस्कन्दितव्रतः। अतएव महान्महाविष्णोरविघातगतिः क्वचित्। देवदत्तामिमां वीणां स्वरब्रह्मविभूषिताम्। मूर्च्छयित्वा हरिकथां गायमानश्चराम्यहम्"। कश्यपापत्यनारदवीर्येण तस्य बलभेदे गुह्यगर्भजातकथा ब्रह्मवै०प्र०ख० २।।२२अ० यथा "कान्यकुब्जे च देशे च द्रुमिलो गोपराजकः। कलावती तस्य पत्नी वन्ध्या चापि पतिव्रता। स्वामिदोषेण, सा वन्ध्याकाले च भर्तुराज्ञया। उपस्थितं वने धीरे नारदं काश्यपं मुनिम्। क्रोधज्वालाग्नि श्रीतप्तं ज्वलन्तं ब्रह्मतेजसा। तस्यौ सुवेषं कृत्वा सा ध्यानान्तस्य मुनेः पुरः। उवाच विनयेनैव कृत्वा च श्रीहरिं हृदि। गोपिकाहं द्विजश्रेष्ठ! द्रुमिलस्य च कामिनी। पुत्रार्थिनी चागताहं त्वन्मूलं भर्तुराज्ञया। वीर्याधानं कुरु मयि स्त्री मोमेच्छा सुपस्थिता। तेजीयसां न दोषाय वह्नेः सर्वभुजो यथा। इत्यस्य वचनं श्रुत्वा चुकोप मुनिपुङ्गवः। इत्यस्य तत् पुरस्तस्यौ शुष्ककण्ठोष्ठतालुका। एतस्मिन्नन्तरे तेन यथा गच्छति मेनका। तस्या जरस्वलं दृष्ट्वा मुनेर्वीर्यं पपात ह। ऋतुस्नाता च दयिता कृत्वा तद्भक्षणं सदा। सा विप्रगेहे साध्वी च सुषाव तनयं वरम्। तप्तकाञ्चनवर्णाभं ज्वलन्तं ब्रह्मतेजसा। अनाद्यावशेषे च काले बालो बभूव ह। नारं ददौ जन्मकाले तेनायं नारदाभिधः। ददाति नारं ज्ञानस्य बालकेभ्यश्च बालकः। जातिस्मरो महाज्ञानी तेनायं नारदाभिधः। वीर्येण नारदस्यैव बभूव बालको मुने!। मुनीन्द्रस्य वरेणैव तेनायं नारदाभिधः। कल्पान्तरे ब्रह्मकण्ठाद्बभूवुर्बहवो नराः। नरान्ददौ तत्कण्ठश्च तेन तन्नारदः स्मृतः। ततो बभूव बालश्च नारदात् कण्ठदेशतः। ततो ब्रह्मा नाम चक्रे नारद इति मङ्गलम्" आदिनारदश्च ब्रह्मणो ललाटाज्जातः यथोक्तं हरिवं० २१अ० "ललाटमध्यादसृजन्नारदं प्रियविग्रहम्। सनत्कुमारं पूर्वं च महायोगी पितामहः"। तस्य दक्षशापकथा "नष्टेषु सर्वलोकेषु दक्षः क्रुद्धोऽब्रवीद्वचः। नारद नाशमेहीति गर्भवासं वसेति च हरिवं०१०अ०। तस्याहर्निशं च भ्रमणं दक्षशापात् यथा "तांश्चापि नष्टान् विज्ञाय पुत्रान् दक्षः प्रजापतिः। क्रोधं चक्रे महाभाग! नारदं स शशाप च" स च शापः "तस्माल्लोकेषु ते मूढ! न भवेद्भ्रमतः पदम्" भाग० ६।५।४१ स च भगवद्भक्तनारदभेदः यथाह भाग० १।२।९ "तृतीयमृषिसर्गं वै देवर्षित्वमुपेत्य सः। तन्त्रं सात्वतमाचष्ट नैष्कर्म्यं कर्मणामपि"। तस्य स्वरूपं यथा "ज्वलिताग्निप्रतीकाशो बालार्कसदृशेक्षणः। सव्यापदत्तं विपुलं जटामण्डलमुद्वहन्। चन्द्रांशुगौरे वसने वसानो रुक्मभूषणः। वीणां गृहीत्वा महतीं कक्षायक्षां सखीमिव। कृष्णाजिनोत्तरासङ्गो हेमयज्ञोपवीतवान्। दण्डी कमण्डलुधरः साक्षात्पद्म इवापरः। मेनाजगति गुह्यानां विग्रहाणां गुहोपमः। महर्षिर्विग्रहरुचिर्विद्वान् गान्धर्ववेदवित्। वैरक्तिकिको विभो ब्राह्मः कविरिवापरः। देवगन्धर्वलोकानामादिवक्ता मुनिः परः। गाता चतुर्णां वेदानामुद्गाता प्रथमर्त्विजाम्। स नारदोऽथ विप्रर्षिर्ब्रह्मलोकपरोऽव्ययः" हरिवं० ५५अ०। २विश्वामित्रपुत्रभेदे "लोकाष्ठो नारदश्चैव तथा कूर्चाग्रतः स्मृतः" भा०अनु०४अ०। विश्वामित्रपुत्रोक्तौ। स्वायम्भुवमनुस्थिते ३प्रजापतिभेदे "अहं प्रजाः सिसृक्षुस्तु तपसाद्या हुतुरुत्तरम्। पतीन् प्रजानामसृजं महर्षीनादितो दश। मरीचिमत्र्यङ्गिरसौ पुलस्त्यं पुलहं क्रतुम्। प्रचेतसं वसिष्ठञ्च भृगुं नारदमेव च" स्वायम्भुवमनूक्तौ। कश्यपस्य मुनिपत्न्यां जाते ४गन्धर्वभेदे "कलिः पञ्चदशस्तेषां नारदश्चैव षोडशः। इत्येते देवगन्धर्वा मोनेयाः परिकीर्तिताः" भा०आ० ६५अ०।

नारदपञ्चरात्र न० नारदप्रोक्ते पञ्चरात्रे तन्त्रभेदे तत्र प्रतिपाद्यविषयाश्च दिङ्मात्रमत्रोच्यन्ते। अभिगमनमुपादानमिज्या स्वाध्यायो योग इति पञ्चविधमुपासनं तत्राभिगमनं नाम देवतास्थानमार्गस्य संमार्जनोपलेपनादि। उपादानं नाम गन्धपुष्पादिपूजासाधनसम्पादनम्। इज्या नाम देवता पूजनम्। स्वाध्यायो नाम यथानुसन्धानपूर्वको मन्त्रजपो वैष्णवसूक्तस्तोत्रपाठो नामसंकीर्त्तनं तत्त्वप्रतिपादकशास्त्राध्ययनञ्च। योगो नाम देवतानुसन्धानम्। अन्यत् तत्र द्रष्टव्यम्।

नारदशिक्षा स्त्री नारदप्रोक्ते वर्णोच्चारणशिक्षाभेदे

नारदीय न० नारदप्रोक्तम् "ब्रह्मादयः" पा० वेदव्यासप्रोक्ते नारदं प्रति सनकाद्युपदेशात्मके महापुराणभेदे तत्प्रतिपाद्यविषयाश्च बृहन्नारदीये ९६अ० उक्ता यथा श्रीब्रह्मोवाच। "शृणु विप्र! प्रवक्ष्यामि पुराणं नारदीयकम्। पञ्चविंशतिसाहस्रं बृहत् चित्रकथाश्रयम्। कृतप्रोक्तसंवादः सृष्टिसंक्षेपवर्णनम्। नानाधर्मकथाः पुण्याः प्रकृतं सप्तदाहृताः। प्राक्तमाणे प्रथमे पादे सन-